

خانه‌های قدیمی همدان

(جلد ۱)

محمد ابراهیم زارعی
فائزه حاتمی مجد
صاحب محمدیان منصور

دانش‌نامه
استان همدان

حوزه هنری استان همدان

مجموعه آثار مکتوب حوزه هنری استان همدان / ۸۳؛ پیوست دانش‌نامه / ۲

نشر طلایی

خانه‌های قدیمی همدان

(جلد ۱)

محمد ابراهیم زارعی، فائزه حاتمی مجد، صاحب محمدیان منصور

استان همدان

ناشر: نشر طلایی

طراح نشانه: آرمین مهدوی

صفحه‌آرا: خلیل‌الله بیک محمدی

تصویر روی جلد: صاحب محمدیان منصور

آماده‌سازی کتاب (پژوهش، حروف چینی، ویرایش، طراحی نشانه، یونیکرم

و طرح روی جلد): حوزه هنری استان همدان

چاپ اول: بهار ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه

چاپخانه: سبزآرنگ

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۰۹-۰۱-۰۷؛ شابک دوره‌ای: ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۰۹-۰۲-۷

سرشناسه: زارعی، محمد ابراهیم، ۱۳۴۲- | عنوان و نام پدیدآور: خانه‌های قدیمی همدان / محمد ابراهیم زارعی، فائزه حاتمی مجد، صاحب محمدیان منصور؛ [برای] حوزه هنری استان همدان. | مشخصات نشر: تهران: نشر طلایی، ۱۳۹۶. | مشخصات ظاهری: ۱۶۲ ص. | مصور (بخشی رنگی)، نقشه. | فروست: مجموعه آثار مکتوب حوزه هنری استان همدان؛ ۸۳. | پیوست دانش‌نامه: ۲. | شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۰۹-۰۲-۷؛ ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۰۹-۰۱-۰۷ | وضعیت فهرست نویسی: | یادداشت کتابخانه. | موضوع: معماری خانگی -- ایران -- همدان | موضوع: Architecture, Domestic -- Iran -- Hamadan | موضوع: Historic buildings -- Iran -- Hamadan | موضوع: همدان، (Hamadan) Iran | شناسه افزوده: حاتمی مجد، فائزه، ۱۳۶۷- | شناسه افزوده: محمدیان منصور، صاحب، ۱۳۵۷- | شناسه افزوده: سازمان تبلیغات اسلامی، حوزه هنری (همدان) | رده‌بندی کنگره: ۲۱۳۹۶/۸ | NA ۷۴۲۳/۵ | رده‌بندی نشری: ۹۵۵۴۱/۷۲۸ | شماره‌ی کتابشناسی ملی: ۵۱۰۲۵۹۸.

نشانی: همدان، ابتدای خیابان شریعتی، روبه‌روی بانک صادرات مرکزی، بن‌بست زرین، حوزه هنری استان همدان | تلفن: ۰۸۱-۳۲۵۱۷۲۹۰-۲ | پایگاه اطلاع‌رسانی: www.arthamadan.ir | رایانامه: info@arthamadan.ir

مرکز پخش همدان: حوزه هنری استان همدان

مرکز پخش تهران: خیابان طالقانی، خیابان سرپرست جنوبی، بن‌بست پارس، شماره‌ی ۱۱، واحد ۲

تلفن: ۰۶۶۴۴۸۳۰۶۶-۲۱ | نمابر: ۰۶۶۴۱۵۲۳۳ | www.talacee.ir

تمامی حقوق مادی و معنوی این اثر
متعلق به حوزه هنری استان همدان می‌باشد.

فهرست

۱۳	دیباچه
۱۷	پیش‌گفتار
۱۹	مقدمه
۲۱	فصل اول: معرفی شهر همدان
۲۳	مقدمه
۲۴	۱-۱- منظر جغرافیایی، اقلیمی
۲۴	۱-۱-۱- موقعیت و وسعت
۲۴	۱-۱-۲- عوارض طبیعی
۲۴	۱-۲-۱-۱- رودها
۲۴	۱-۲-۱-۲- تپه‌ها
۲۵	۱-۲-۱-۳- رودها
۲۶	۱-۳-۱-۱- اقلیم
۲۸	۲-۱- منظر تاریخی
۲۸	۱-۲-۱- وجه تسمیه‌ی شهر
۲۸	۲-۲-۱- همدان در گذر تاریخ
۲۹	۱-۲-۲-۱- همدان در دوره‌ی پیش از اسلام
۲۹	۲-۲-۲-۱- همدان در دوره‌ی اسلامی
۳۰	۳-۱- منظر اجتماعی
۳۰	۱-۳-۱- زبان
۳۱	۲-۳-۱- دین و مذهب
۳۱	۴-۱- منظر کالبدی، فضایی
۳۱	۱-۴-۱- بافت قدیمی شهر

۳۳	۱-۲-۴-۲- سیمای شهر
۳۵	فصل دوم: گونه‌شناسی (بررسی کالبدی خانه‌های همدان)
۳۷	مقدمه
۳۸	۱-۲- گونه‌ی درون‌گرای قاجاری
۳۸	۱-۱-۲- نحوه‌ی استقرار بنا
۳۸	۱-۱-۱-۲- استقرار در یک جبهه‌ی حیاط (یک‌طرفه)
۳۸	۲-۱-۱-۲- استقرار در دو جبهه‌ی مجاور (L شکل)
۳۸	۳-۱-۱-۲- استقرار در چهار جبهه‌ی حیاط (چهار طرفه)
۳۹	۲-۱-۲- جهت‌گیری
۴۱	۱-۱-۲- ویژگی‌های شاخص کالبدی
۴۲	۲-۲- گونه‌ی التقاطی
۴۲	۱-۲-۲- نحوه‌ی استقرار بنا
۴۳	۱-۱-۲-۲- استقرار در یک جبهه‌ی حیاط (یک‌طرفه)
۴۴	۲-۱-۲-۲- استقرار در دو جبهه‌ی روبه‌رو (دوطرفه)
۴۴	۳-۱-۲-۲- استقرار در سه طرف حیاط (U شکل)
۴۴	۲-۲-۲- جهت‌گیری
۴۶	۳-۲-۲- ویژگی‌های شاخص کالبدی
۴۸	۳-۲- گونه‌ی برون‌گرای پهلوی
۴۸	۱-۳-۲- نحوه‌ی استقرار بنا
۴۹	۲-۳-۲- جهت‌گیری
۵۰	۳-۳-۲- ویژگی‌های شاخص کالبدی
۵۲	۴-۲- مقایسه‌ی جهت‌گیری گونه‌های درون‌گرای قاجاری، التقاطی و برون‌گرای پهلوی

۵۵	فصل سوم: شناخت خانه‌ها
۵۷	مقدمه
۵۸	۱-۳- اندام‌های خانه‌های همدان
۶۱	۲-۳- خانه‌های همدان
۶۳	خانه‌ی غضنفری
۶۹	خانه‌ی انتظام
۷۵	خانه‌ی نراقی
۸۱	۴- خانه‌ی خلبانی، سیفی و شریفی
۸۳	خانه‌ی خلبانی
۸۹	خانه‌ی سیفی
۹۵	خانه‌ی شریفی
۹۹	خانه‌ی ابراهیمی
۱۰۵	خانه‌ی سماوان
۱۱۱	خانه‌ی تاج‌بخشیان
۱۱۵	خانه‌ی پوستی‌زاده
۱۲۱	خانه‌ی ضرابی
۱۲۷	خانه‌ی صمدیان
۱۳۳	خانه‌ی عبادی
۱۳۹	خانه‌ی مازوجی
۱۴۵	خانه‌ی صابریون
۱۴۹	خانه‌ی باغ‌نظری
۱۵۵	خانه‌ی صارم‌اصلانی
۱۵۹	کتابنامه

دیباجه

فرهنگ، تمدن و مشاهیر هر ملت، شناسنامه‌ای است که رنجش از سرگذشت آن ملت است که شناخت اوضاع و احوال پیشینیان را در پی دارد؛ شناختی که افروختن چراغ عبرت از افق‌های دور و نزدیک است.

شناخت تاریخ و فرهنگ ایران، به‌ویژه تاریخ مناطق مختلف آن، سهل و ممتنع است؛ اگرچه تلاش‌های بسیاری شده و از دیرباز در کنار تاریخ‌های عمومی، تاریخ‌های محلی نیز به سهولت در دسترس بوده است (از قبیل: تاریخ مکه، تاریخ مدینه، تاریخ دمشق، تاریخ اصفهان، تاریخ بیهق، تاریخ یزد، تاریخ نایین، تاریخ هرات، تاریخ نیشابور، تاریخ جرجان و...)؛ اما کافی نیست. این‌گونه کتاب‌ها، با انبوه اطلاعات ویژه‌ی خرد، در حقیقت شرح و تفسیری بر تاریخ‌های عمومی به‌شمار می‌روند.

هنوز در زبان فارسی، شناخت‌نامه و فرهنگی جامع که دارای همه‌ی ویژگی‌های تاریخی و فرهنگی تمام مناطق ایران، همراه با تعبیرات، اصطلاحات، لغات و کاربردهای موردی و محلی باشد، موجود نیست؛ چه درباره‌ی ایران پیش از اسلام که گاهواره تمدن غرب و شرق بوده است و چه درباره‌ی دوران اسلامی که دین نو در جان و دل مردم ایران راه یافت و تمدنی نوین و جهانی برپا شد. از خصوصیات دانش‌نامه‌های مناطق مهم فرهنگی ایران، گردآوری و نگاهداشت عناصر و مواد این فرهنگ جامع است.

در دورانی که واقعیت غالباً قلب شده و با وجود گردش آزاد و حجیم اطلاعات، دسترسی به منابع صحیح اطلاعاتی محدود است؛ تهیه‌ی دانش‌نامه برای مناطق مختلف ایران

- به‌ویژه همدان که قدمت تاریخی و اصالت فرهنگی دارد- حرکتی شایسته است. «دانش‌نامه‌ی استان همدان» مجموعه‌ای از مدخل‌ها و عناوین گوناگون با قدر جامع «همدان» است که به قلم پژوهشگران و متخصصان به نگارش درآمده و در آن نسبت به موضوع مورد تحقیق، بر تحقیق میدانی و مطالعات کتابخانه‌ای تکیه شده است. این مجموعه می‌تواند با بهره‌مندی از استعدادهای محلی، زمینه‌ساز حرکتی علمی-پژوهشی و هنری در میان پژوهشگران و هنرمندان استان باشد.

شناخت مشاهیر منطقه و نقش تاریخی، اجتماعی و فرهنگی آن، از دیگر فواید این مجموعه است. «دانش‌نامه‌ی استان همدان»، گذشته‌ای را تصویر می‌کند که چراغ راه آینده است و می‌کوشد نسل معاصر را با نقش پیمناز همدان، از جنبش فرهنگی و اجتماعی منتهی به مشروطه و سپس جنبش ملی کردن نفت، آن‌گاه مبارزات منتهی به انقلاب اسلامی آشنا سازد و نقش‌آفرینی ایثارگران این استان را در جنگ تحمیلی ۸ ساله بازنماید.

«دانش‌نامه‌ی استان همدان» مجموعه‌ای است که با گردآوری و طبقه‌بندی اسناد، با زبان ساده به شناخت و معرفی پیشینه و چهره‌ی فرهنگی، تاریخی و تمدنی استان همدان کمک می‌کند.

این مجموعه، اسناد نظیر: تدوین و ارائه‌ی پشتوانه و مرجعی علمی و پژوهشی برای توسعه‌ی فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی استان؛ جمع‌آوری و طبقه‌بندی اسناد در حوزه‌های یاد شده و تشکیل آرشیو و بانک اطلاعات برای موضوعات مختلف؛ تهیه‌ی مواد خام برای خلق آثار جدید فرهنگی و هنری مانند: فیلم، موسیقی، نمایش و... پیوند جوانان با گذشته‌ی تاریخی و فرهنگی خود؛ و... را دنبال می‌کند.

«دانش‌نامه‌ی استان همدان» سه دوره‌ی زمانی: قبل از اسلام؛ دوران اسلامی؛ و دوران معاصر، انقلاب اسلامی و دفاع مقدس را دربر می‌گیرد و شامل بیش از ۲۰۰ جلد در دو بخش است:

الف. بخش اصلی: به‌روش دقیق دانش‌نامه‌نویسی؛ به‌صورت مدخل‌های الفبایی در قالب کتاب‌هایی به قطع رحلی.

ب. بخش پیوست: در چهار مرحله، شامل مرحله‌ی اول: شناخت‌نامه، در قالب کتاب‌هایی در عناوین و موضوعات مختلف (به‌تعداد تقریبی ۱۷۰ جلد؛ هر کتاب در دو قطع وزیری سخت/گالینگور و رقعی ساده/شومیز)؛ مرحله‌ی دوم: تلخیص و ترجمه به سه زبان زنده‌ی دنیا در جلدهایی نفیس برای جذب گردشگران داخلی و خارجی؛ مرحله‌ی سوم: تهیه و آرشیو اسناد، آثار، تصاویر و نسخ خطی ارزشمند درباره‌ی موضوعات دانش‌نامه و هم‌افزایی با دستگاه‌های مورد نظرو موزه‌های مرتبط جهت بهره‌برداری و بهره‌مندی هرچه بیشتر و بهتر؛ مرحله‌ی چهارم: پیوست‌های هنری و ادبی؛ از قبیل نرم‌افزار چندرسانه‌ای، نرم‌افزار گوشی‌های تلفن همراه و... برای حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی، همچنین تولید فیلم، آلبوم عکس و مجموعه‌ی آثار هنرمندان در قالب کتاب‌های ضمیمه (در قطع‌های مختلف) در موضوعات یاد شده و آثار ویژه‌ی کودکان و نوجوانان.

«خانه‌های همدان»، در قالب مرحله‌ی چهارم دانش‌نامه (پیوست‌های هنری و ادبی)، مجموعه‌ای است که با تحقیق‌های پژوهشگران پرتلاش، دکتر «محمدابراهیم زارعی»، خانم «فائزه حاتمی مجد» و آقای «صاحب محمدیان منصور» تهیه شده است. امید که با گردآوری و ثبت بخش‌های مختلف فرهنگی، گامی کوچک در پاسداری فرهنگ این مرزوبوم برداریم.

سید محمدباقر حسینی

مدیردانش‌نامه و رئیس حوزه هنری استان همدان

بهار ۱۳۹۷

www.ketab.ir